



ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ, ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ
ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ ՆԱԽԱՐԱՐ

ՀՐԱՄԱՆ

No 81 -Ն

«03» հուլիսի 2023 թ.

ՀԱՆՐԱԿՐԹԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ 8-ՐԴ ԵՎ 11-ՐԴ
ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐԻ «ՀԱՍԱՐԱԿԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ» ԱՌԱՐԿԱՅԻ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ղեկավարվելով «Հանրակրթության մասին» օրենքի 7-րդ հոդվածի 4-րդ մասով և 30-րդ
հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով՝

ՀՐԱՄԱՅՈՒՄ ԵՄ

1. Հաստատել հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում
«Հասարակագիտություն» առարկայի 8-րդ և 11-րդ դասարանների ծրագրերը՝ համաձայն
հավելվածի:
2. Սույն հրամանն ուժի մեջ է մտնում պաշտոնական հրապարակմանը հաջորդող օրվանից:

ՆԱԽԱՐԱՐ՝

Ժ. ԱՆԴՐԵԱՍՅԱՆ

7/3/2023

ԺԱՆՆԱ ԱՆԴՐԵԱՍՅԱՆ

Signed by: ANDREASYAN ZHANNA 6402810169



Հավելված
ՀՀ կրթության, գիտության,
մշակույթի և սպորտի նախարարի
2023 թվականի հուլիսի 3-ի
N 81-Ն հրամանի

ՀԱՆՐԱԿՐԹԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ 8-ՐԴ ԵՎ 11-ՐԴ
ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐԻ «ՀԱՍԱՐԱԿԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ» ԱՌԱՐԿԱՅԻ ԾՐԱԳՐԵՐ

«ՀԱՍԱՐԱԿԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ»

8- ՐԴ և 11-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ

Ց-ԲԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Թեմա 1. Ժողովրդավարության հիմնարար արժեքներ
Նպատակ
Ձևավորել արժեքների ուղղորդող ազդեցությունը գիտակցելու կարողություն:
Վերջնարդյունքը
8.1. 1. Սահմանի «արժեք» հասկացությունը, հիմնավորի դրանց անհրաժեշտությունը: 8.1.2. Թվարկի ժողովրդավարության հիմնարար արժեքները և դրանք կապի առօրյա կյանքի հետ: 8. 1.3. Ցույց տա ժողովրդավարության հիմնարար արժեքների նշանակությունը իր և հանրային կյանքի կազմակերպման, հասարակական համերաշխության ապահովման գործում: 8. 1.4. Օրինակների հիման վրա գնահատի արժեքների անտեսման, աղճատման հետևանքները:
Թեմայի բովանդակություն
1. Արժեք: Ժողովրդավարության հիմնարար արժեքներ: 2. Ազատություն հասկացությունը: Ազատության դրսևորումները և սահմանափակումները: 3. Արդարություն: Արդարության տեսակները: Արդարության բարոյական և իրավական կողմերը: 4. Հավասարություն: Սոցիալական հավասարություն: Իրավահավասարություն: 5. Պատասխանատվություն: Պատասխանատվության արժեքն ու անհրաժեշտությունը: Իրավունք, պարտականություն և պատասխանատվություն: 6. Հանդուրժողականություն: Հանդուրժողականության սահման:

Ուղղորդող հարցեր

1. Ինչպե՞ս են արժեքներն օգնում մեզ կյանքն ավելի իմաստալից դարձնելու հարցում:
2. Ինչպե՞ս են իրար հետ կապված ազատությունը և արդարությունը:
3. Կարո՞ղ են գոյություն ունենալ արդար անհավասարությունը և անարդար հավասարությունը: Ինչպե՞ս վերաբերվել դրանց:
4. Ինչպե՞ս են կապված իրավունքը, պարտականությունը և պատասխանատվությունը:
5. Ի՞նչ կլինի, եթե մարդիկ ամեն ինչ հանդուրժեն:

Գործնական աշխատանք

Խաչվող հասկացություններ

Իրավիճակային խնդիրների վրա կատարել արժեքների ընտրություն, առաջնահերթությունների դասակարգում:
Ներկայացնել տարբեր բնագավառներում արդարության արտահայտման ձևերը և վերլուծել դրանք:
Ներկայացնել պատասխանատվություն ստանձնելու դրական և բացասական հետևանքները, օրինակ՝ ֆինանսական պարտքը իրավական և բարոյական պատասխանատվության տեսանկյունից. «Ի՞նչ կլինի,

• Համակարգեր և մոդելներ

Ուսումնասիրել արժեքների կարևորությունը և ազդեցությունը ժողովրդավարական հասարակության մոդելավորման վրա:

երթե Ես պարտք վերցնեմ և չվերադարձնեմ»:	
Միջառարկայական կապերը թեմայում	
Քրականություն - Համապատասխան տեքստի մեկնաբանում: Հայոց պատմություն, համաշխարհային պատմություն - Ժողովրդավարության հիմնարար արժեքների Էվոյուցիան պատմության մեջ:	
Հանրակրթական չափորոշիչ	
Հ20, Հ35, Հ42	

Թեմա 2. Մարդու իրավունքներ
Նպատակ
<p>Ձևավորել իրավունքները բազմակողմանիորեն դիտարկելու, համակեցության գործընթացում իրավունքի կարևորությունը գիտակցելու կարողություն:</p>
Վերջնարդյունք
<p>8.2. 1. Մեկնաբանի մարդու իրավունքների հիմնական բնութագրիչները՝ հիմնավորելով դրանց կարևորությունը անձնական մակարդակում:</p> <p>8.2. 2. Ճանաչի բացարձակ իրավունքները, բացատրի, թե որն է դրանց առանձնահատկությունը:</p> <p>8.2. 3. Տարբերակի իրավունքի սերունդները՝ ըստ իրենց բովանդակային և գաղափարական առանձնահատկությունների՝ համադրելով դրանց առաջացումը պատմական գործընթացների հետ:</p>

8.2. 4. Թվարկի մարդու քաղաքական և քաղաքացիական իրավունքները՝ համադրելով մարդու հիմնարար իրավունքների հետ, օրինակներ բերի այդ իրավունքների իրացման և խախտման վերաբերյալ:

8.2. 5. Սահմանի տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքներն ու վերլուծի օրինակներ, որոնց մեջ առկա են այս իրավունքների խախտումները:

8.2. 6. Առանձնացնի «Կանաչ իրավունքները» և քննի դրանք տարբեր բնապահպանական շարժումների և գործողությունների համատեքստում:

8.2. 7. Կարևորի հատուկ խմբերի իրավունքները և դրանց միջոցով հավասարության գաղափարի հաստատումը՝ ցուցաբերելով հարգալից վերաբերմունք իր և այլոց իրավունքների նկատմամբ:

8.2. 8. Համեմատի ատելության խոսքն ու ազատ արտահայտվելու իրավունքը՝ բերելով ատելության խոսքի օրինակներ:

Թեմայի բովանդակություն

1. Մարդու իրավունքների հիմնական բաղադրիչները (անօտարելի, անբաժանելի, համընդհանուր, փոխկապակցված). բացարձակ իրավունքներ: Մարդու իրավունքների սերունդներ:
2. Մարդու քաղաքական ու քաղաքացիական, սոցիալական, տնտեսական, մշակութային իրավունքներն ու ազատությունները: Ատելության խոսք:
3. Կոլեկտիվ իրավունքներ ու ազատություններ. Էությունը, առանձնահատկությունները և կիրառելիության շրջանակը: «Կանաչ իրավունքներ» և բնապահպանական շարժումներ:
4. Առանձին խմբերի իրավունքները: «Կանանց իրավունքներ», «Երեխաների իրավունքներ», «Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքներ»:

Ուղղորդող հարցեր

1. Որո՞նք են մարդու իրավունքների սերունդները, ի՞նչ առանձնահատկություններ ունեն դրանցից յուրաքանչյուրը, ի՞նչ խնդիրներ են լուծում դրանցից յուրաքանչյուրը:

<p>2. Որո՞նք են կոլեկտիվ իրավունքները, ո՞րն է դրանց կիրառելիության ոլորտը: Ի՞նչ է «Կանաչ իրավունքը», ի՞նչ է բնապահպանական շարժումը և ի՞նչ խնդիր է այն լուծում:</p>	
<p>Գործնական աշխատանք</p>	<p>Խաչվող հասկացություններ</p>
<p>Չետագոտական աշխատանք</p> <p>Ձևակերպել հետագոտական հարցեր, նպատակներ և վերլուծություններ՝ հղումներ անելով մարդու իրավունքների հիմքում ընկած փաստաթղթերին և օգտվելով այդ փաստաթղթերում առկա բառապաշարից: Սոցիալական ցանցերում գտնել ակնհայտ և թաքնված ատելության խոսքը, համեմատել ազատ արտահայտման իրավունքի հետ:</p> <p>Քննարկել օրինակներ բացարձակ իրավունքների և դրանց խախտումների վերաբերյալ, այդ թվում և մարդկության արդի հիմնախնդիրներից թրաֆիքինգի և ստրկության վերաբերյալ:</p> <p>Բանավեճեր և դերախաղեր առանձին խմբերի իրավունքների, դրանց առաջացման պատճառների և նշանակության վերաբերյալ:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Արդարություն և զարգացում <p>Վերլուծել մարդու իրավունքների սերունդների գաղափարական առանձնահատկությունները:</p>
<p>Միջառարկայական կապերը թեմայում</p>	
<p>Չայոց պատմություն, համաշխարհային պատմություն - Լուսավորական շարժում, իրավունքի նորմերը պատմական տարբեր ժամանակներում և տարբեր քաղաքակրթություններում:</p> <p>Լեզուներ և գրականություն - Չամապատասխան տեքստի հետազոտում և մեկնաբանում:</p>	

Հանրակրթական չափորոշիչ
Յ21, Յ23, Յ39, Յ40, Յ41, Յ42

Թեմա 3. Մտածողություն և հասարակական խնդիրներ

Նպատակ

Ձևավորել հասարակական կյանքում մտածողության, համագործակցության, մրցակցության և կոնֆլիկտի նշանակությունը գիտակցելու կարողություն:

Վերջնարդյունք

- 8.3.1 Բացատրի և տարբերակի ինդուկտիվ և դեդուկտիվ մտածողությունը:
- 8.3.2 Տարբերակի փաստը և կարծիքը:
- 8.3.3 Օրինակներից բխեցնի համագործակցության, մրցակցության և կոնֆլիկտի՝ որպես համակեցության բաղադրիչների նշանակությունը:

Թեմայի բովանդակություն

1. Մտածողություն: Ինդուկտիվ և դեդուկտիվ մտածողություն:
2. Համագործակցությունը, մրցակցությունը, կոնֆլիկտը որպես հասարակական կյանքի բաղադրիչներ և շարժիչ ուժեր:

Ուղղորդող հարցեր

1. Ինչպե՞ս են ինդուկտիվ և դեդուկտիվ մտածողությունները դրսևորվում մեր կյանքում:
2. Ի՞նչ կլինի, եթե համագործակցությունը, մրցակցությունը, կոնֆլիկտը չլինեն մեր կյանքում:

Գործնական աշխատանք	Խաչվող հասկացություններ
Օրինակների միջոցով մտածողության	<ul style="list-style-type: none"> • Անհատական և մշակութային արտահայտում

<p>կանոնների, հմտությունների կիրառում: Կոնֆլիկտային իրավիճակներում հնարավոր վարքագծերի քննարկում:</p>	<p>Մտածողության կանոնների իմացությունը՝ որպես անհատական և մշակութային արտահայտման միջոց:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Անհատներ և հարաբերություններ <p>Համագործակցությունը, մրցակցությունը, կոնֆլիկտը՝ որպես անհատների միջև հարաբերությունների կարգավորման եղանակներ:</p>
<p>Միջառարկայական կապերը թեմայում</p>	
<p>Կենսաբանություն - Մրցակցությունը, բնական ընտրությունը բնության մեջ: Հանրահաշիվ - Հաշվարկներ, խնդիրների ստեղծում: Գրականություն - Համապատասխան տեքստի ուսումնասիրում և մեկնաբանում:</p>	
<p>Հանրակրթական չափորոշիչ</p>	
<p>Հ20, Հ25, Հ26, Հ31, Հ32, Հ34, Հ36, Հ37</p>	

<p>Թեմա 4. Ուսումնական նախագծային աշխատանք</p>
<p>Նպատակ</p>
<p>Ձևավորել թիմային աշխատանքների միջոցով հիմնախնդիրներ ձևակերպելու, հետազոտելու, որոշումներ կայացնելու կարողություն:</p>
<p>Վերջնարդյունք</p>
<p>8.4.1 Սահմանի «առաջնորդություն» հասկացությունը: Տարբերակի առաջնորդության ձևերը: 8.4.2 Դրսևորի խնդիրներ, խնդրակենտրոն հարցեր ձևակերպելու և դրանց լուծումներ առաջարկելու հնարների իմացություն: 8.4.3 Ձևավորի անհատական և խմբային նախագծեր իրականացնելու հմտություններ: 8.4.4 Ցուցադրի սեփական գործունեությունը պլանավորելու, ժամանակը և այլ ռեսուրսներ արդյունավետ տնօրինելու կարողություններ:</p>

8.4.5. Իրականացնի նպատակային ուսումնասիրություն՝ ընտրելով պիտանի մեդիա նյութեր, տեսակավորելով տեղեկությունները և փաստագրելով արդյունքները:

8.4.6. Իրողությունները դասակարգի ըստ ժամանակային, տարածական և կառուցվածքային կապերի՝ օգտագործելով կողմնորոշող գիտելիք (օրինակ՝ մտքի քարտեզագրում, պատմական փաստեր և այլն):

8.4.7. Հիմնավորի թիմային աշխատանքի արդյունավետությունը, տարբեր կարողություններ ունեցող մարդկանց համագործակցության առավելությունները՝ գիտակցելով անհատական և կոլեկտիվ պատասխանատվությունը:

Թեմայի բովանդակություն

1. Իշխանություն:
2. Առաջնորդություն: Առաջնորդության ձևերը:
3. Հիմնախնդրի ընտրություն, աշխատանք տեղեկատվական աղբյուրների հետ:
4. Տեղեկատվության նպատակները և մեդիագրագիտության հմտություններ:

Ուղղորդող հարցեր

1. Ինչպիսի՞ն պիտի լինի առաջնորդը:
2. Ինչպե՞ս ձևակերպել խնդիրներ, հարցեր:
3. Ինչպե՞ս օգտվել տարբեր աղբյուրներից և օգտագործել մտքի ձևակերպման տարբեր ձևաչափեր (քարտեզագրում, ժամանակագրություն, գծապատկերում):
4. Ի՞նչ քայլերից է բաղկացած ուսումնական նախագծային աշխատանքը:
5. Ինչո՞ւ են կարևոր թիմային աշխատանքը և ժամանակի կառավարումը:

Գործնական աշխատանք	Խաչվող հասկացություններ
Դերային խաղ առաջնորդության	<ul style="list-style-type: none"> • Անհատներ և հարաբերություններ

<p>վերաբերյալ: Ուսումնասիրել համայնքում առկա հիմնախնդիրները: Օգտվելով տեղեկատվական տարբեր աղբյուրներից՝ համադրել տեղեկատվությունը տարբեր տեսանկյուններից, հիմնավորել աղբյուրի արժանահավատություն ը: Անցկացնել հարցազրույցներ հիմնախնդրի վերաբերյալ:</p>	<p>Դիտարկի առաջնորդությունը, խնդիրները անհատների, խմբերի հարաբերությունների համատեքստում:</p>
<p>Միջառարկայական կապերը թեմայում</p>	
<p>Չանրահաշիվ - Չափարկներ, խնդիրների ստեղծում: Չայոց պատմություն, համաշխարհային պատմություն - Առաջնորդության խնդիրը պատմության մեջ:</p>	
<p>Չանրակրթական չափորոշիչ</p>	
<p>Չ27, Չ29</p>	

11-ԴԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

<p>Թեմա 1. Պետական համակարգ և իրավունքի պաշտպանության մեխանիզմներ</p>
<p>Նպատակ</p>
<p>Ձևավորել պատկերացում արդարադատության համակարգի և դատական իշխանության վերաբերյալ:</p>
<p>Վերջնարդյունք</p>
<p>11.1.1 Ներկայացնի Հայաստանում առկա իրավունքի համակարգը՝ քննելով իրավունքի ճյուղերն ու սահմանադրական իրավունքի դերը տվյալ համակարգում և ՀՀ հասարակության կյանքում:</p> <p>11.1.3 Տարբերակի քաղաքացիական, վարչական և քրեական վարույթները՝ օրինակների վրա քննելով դրանց առանձնահատկությունները:</p> <p>11.1.4 Վերլուծի դատավորների, դատախազության, ոստիկանության, իրավապաշտպանների ու փաստաբանների լիազորությունները ու անկախությունը՝ բացահայտելով յուրաքանչյուրի ազդեցությունը մարդու իրավունքների պաշտպանության վրա:</p> <p>11.1.5 Վերլուծի քաղաքացիական և քրեական իրավունքի հիմքերը, առարկան և առանձնահատկությունները՝ քննելով դրանց զարգացման վրա ազդող գործոնները և անհատների, կառավարությունների ու դատարանների դերն այդ գործընթացում: Բացատրի իրավախախտումն ու իրավական պատասխանատվությունը:</p>
<p>Թեմայի բովանդակություն</p>
<ol style="list-style-type: none"> 1. ՀՀ իրավունքի համակարգ: 2. Դատավորներ, դատախազություն, ոստիկանություն, փաստաբաններ, իրավապաշտպաններ: 3. Վարչական, քաղաքացիական/ընտանեկան և աշխատանքային իրավունք/ և քրեական վարույթներ: 4. Քաղաքացիական և քրեական իրավունք:

Ուղղորդող հարցեր	
<p>1. Ո՞րն է դատավորների, դատախազների, ոստիկանության, փաստաբանների և իրավապաշտպանների դերը ժողովրդավարության կայացման գործընթացում և ի՞նչ ոլորտ է կարգավորում նրանցից յուրաքանչյուրը:</p> <p>2. Որո՞նք են վարչական, քրեական ու քաղաքացիական վարույթների առանձնահատկությունները և տարբերությունները միմյանցից:</p> <p>3. Որոնք են իրավախախտման և իրավական պատասխանատվության տարբերություններն ու նմանությունները:</p>	
Գործնական աշխատանք	Խաչվող հասկացություններ
<p>Պաշտոնական կայքերում ներառված իրավիճակային օրինակներով տարբերակել քաղաքացիական և քրեական դատավարությունների ընթացակարգային առանձնահատկությունները:</p> <p>Մեկնաբանել և վերլուծել ՀՀ-ում կոռուպցիային, թրաֆիքինգին առնչվող իրավական խնդիրներ և իրավիճակներ:</p> <p>Սիմուլյացիոն խաղեր</p> <p>Անցկացնել դատական նիստեր՝ ստանձնելով տարբեր դերեր:</p> <p>Այցելություններ դատարաններ և դատական նիստերի ունկնդրում:</p>	<p>• Կառուցվածք և գործառույթ</p> <p>Արդարադատության համակարգ և դատական իշխանություն (վարչական, քաղաքացիական և քրեական վարույթներ, քաղաքացիական և քրեական իրավունք):</p>
Միջառարկայական կապերը թեմայում	
Հայոց և համաշխարհային պատմություն - Իրավական ակտեր, պետություն:	
Հանրակրթական չափորոշիչ	

Մ35, Մ36, Մ38, Մ39

Թեմա 2. Պետության դերը տնտեսության մեջ

Նպատակ

Ներկայացնել զարգացող և զարգացած տնտեսությունների տարբերությունները:
Ձևավորել գնաճը, գործազրկությունը, զբաղվածությունը և դրանց սոցիալ-տնտեսական հետևանքները նկարագրելու կարողություն:

Վերջնարդյունքը

11.2.1 Նկարագրի, թե ինչպես են զարգանում տնտեսությունները:

11.2.2 Նկարագրի ու վերլուծի գնաճը, դրա հետևանքները տնտեսության ու առանձին տնտեսավարողների վրա:

11.2.3 Նկարագրի ու վերլուծի զբաղվածության և գործազրկության ցուցանիշները, դրանց սոցիալ-տնտեսական հետևանքները:

11.2.4 Նկարագրի առաջարկի և պահանջարկի կարգավորման քաղաքականությունների նշանակությունը, բացատրի, թե ինչպես են պետական տարբեր կառույցները կիրառում այդ քաղաքականությունները:

Թեմայի բովանդակություն

1. Հարուստ և աղքատ երկրներ, ՀՆԱ և տնտեսական աճ:
2. Գնաճ. սոցիալ-տնտեսական հետևանքները:
3. Չբաղվածություն և գործազրկություն. սոցիալ-տնտեսական հետևանքները:
4. Պետության միջամտությունը տնտեսությանը:

Ուղղորդող հարցեր

1. Ո՞ր երկրներն են հարուստ/զարգացած, իսկ որո՞նք՝ ոչ: Ինչո՞ւ:
2. Ինչպե՞ս են զարգանում տնտեսությունները:
3. Ի՞նչ տեղեկություն են տալիս գնաճի, գործազրկության, զբաղվածության ցուցանիշները:
4. Առաջարկի և պահանջարկի կարգավորման ինչպիսի՞ քաղաքականություններ կան, ո՞ր կառույցներն են դրանք կիրառում:

Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող հասկացություններ
<p>Չետագոտական աշխատանք</p> <p>Նախորդ եռամսյակի կտրվածքով պարզել, թե որ ապրանքատեսակների գների փոփոխությունն է հանգեցրել գնաճի:</p> <p>Չաշվարկային առաջադրանքներ</p> <p>Չաշվել սպառողական գների ինդեքսի փոփոխությունը տարբեր տարիների կտրվածքով:</p> <p>Ուսուցողական ֆիլմերի դիտում ու քննարկում</p> <p>Ի՞նչ դեր ունեն հարկերը, սուբսիդիաները տնտեսական ու սոցիալական զարգացման գործում:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Պատճառ և հետևանք, մեխանիզմ և կանխատեսում • Կայունություն և փոփոխություն

Միջառարկայական կապերը թեմայում
Չանրահաշիվ - Չափումներ, հաշվարկներ, թվեր: Չայոց և համաշխարհային պատմություն - Չասարակական կյանք, տնտեսական մոդելներ: Աշխարհագրություն - Տնտեսություն, բնակչություն:
Չանրակրթական չափորոշիչ
Մ19, Մ22

Թեմա 3. Քաղաքական մասնակցություն և ընտրություններ
Նպատակ
Ձևավորել ժողովրդավարության և անձի իրավունքների ու շահերի իրացման տեսանկյուններից քաղաքական և քաղաքացիական մասնակցության նշանակությունը գիտակցելու կարողություն:
Վերջնարդյունք

11.3.1. Մեկնաբանի Հայաստանի օրենսդրությամբ չարգելված քաղաքացիական և քաղաքական մասնակցության ձևերն ու տեսակները ժողովրդավարության և անձի իրավունքների ու շահերի իրացման տեսանկյուններից:

11.3.2. Նկարագրի Հայաստանում իշխանության մարմինների ընտրությունների տիպերն ու մակարդակները, ընթացակարգերը, մեկնաբանի դրանց նշանակությունը հասարակական համակարգի բնականոն գործառության, անձի քաղաքական և քաղաքացիական իրավունքների ու շահերի իրացման տեսանկյուններից:

11.3.3. Քննարկի հակասական դիրքորոշումներ, այդ թվում՝ դրանց սահմանադրականության տեսանկյունից:

11.3.4. Ներկայացնի ընտրական իրավունքի իրացման նորմերը և միջազգային չափանիշները:

11.3.5. Դատողություններ անի ընտրական իրավունքի իրացման վրա ընտրախախտումների ազդեցության և Հայաստանի օրենսդրությամբ դրանց դեմ պայքարի միջոցների մասին:

Թեմայի բովանդակություն

1. Քաղաքական գիտակցություն և սոցիալականացում:
2. Մասնակցային ժողովրդավարություն, քաղաքական և քաղաքացիական մասնակցություն:
3. Քաղաքական և քաղաքացիական մասնակցության ձևերն ու տեսակները Հայաստանում:
4. ՀՀ պետական և համայնքային իշխանության մարմինների ընտրությունները: Հանրաքվե:
5. Ընտրախախտումների տեսակներն ու դրանց դեմ պայքարը Հայաստանում:

Ուղղորդող հարցեր

1. Ինչպե՞ս է անձի քաղաքական սոցիալականացումը կապակցում քաղաքական մշակույթը, քաղաքական գիտակցությունը և անձի քաղաքական ու քաղաքացիական մասնակցությունը:
2. Ի՞նչ նշանակություն ունի քաղաքական և քաղաքացիական մասնակցությունը մասնակցային ժողովրդավարության տեսանկյունից:
3. Ինչպե՞ս կարող է մարդկանց՝ հասարական–քաղաքական կյանքին չմասնակցելն անդրադառնալ քաղաքական վարչակարգի վրա:
4. Ինչպե՞ս են ընտրախախտումներն ազդում ընտրությունների վրա:
5. Որո՞նք են ամենահաճախ հանդիպող ընտրախախտումների տեսակները և ինչպե՞ս են դրանց դեմ պայքարում Հայաստանում:

Գործնական աշխատանք	Խաչվող հասկացություններ
---------------------------	--------------------------------

Հավաստի աղբյուրների հիման վրա ներկայացնել ՀՀ օրենսդրությամբ չարգելված քաղաքական և քաղաքացիական մասնակցության ձևերը:

**Նախագծային
հետազոտական
աշխատանք**

ՁԼՄ-ների
հրապարակումների,
դիտորդական
առաքելությունների
գեկույցների հիման վրա
դասակարգել ու համեմատել
համապետական և
համայնքային վերջին երկու
ընտրարշավների ժամանակ
կատարված
ընտրախախտումների
դեպքերը:

**Դերախաղ
համադասարանցիների
ներգրավմամբ**

Մոդելավորել
համապետական կամ
համայնքային ընտրարշավ:

• Օրինաչափություն

Քաղաքական սոցիալականացման ազդեցությունն անձի քաղաքական ու քաղաքացիական վարքի վրա, քաղաքացու մասնակցության նշանակությունը քաղաքական համակարգի բնականոն գործառույթյան համար:

Միջառարկայական կապերը թեմայում
Հայոց և համաշխարհային պատմություն - Մոդելների ուսումնասիրում Աշխարհագրություն - Երկրներ, բնակչություն:
Հանրակրթական չափորոշիչ
Մ16

Թեմա 4. Կուսակցություններ և շահերի խմբեր
Նպատակ
Ձևավորել բազմակարծիք հասարակության մեջ կուսակցության և շահերի խմբի ընդհանրություններն ու տարբերությունները վերլուծելու կարողություն:
Վերջնարդյունք
11.4.1.Մեկնաբանի կուսակցությունների և շահերի խմբերի նշանակությունը Հայաստանի քաղաքական համակարգի գործառույթյան, անձի քաղաքական մասնակցության, քաղաքացու շահերի արտահայտման և պաշտպանության տեսանկյուններից: 11.4.2 Բնութագրի Հայաստանի կուսակցական համակարգը:
Թեմայի բովանդակություն
<ol style="list-style-type: none"> 1. Կուսակցություններ, շահերի խմբեր, հասարակական շարժումներ և ժողովրդավարություն: 2. Կուսակցությունների տեսակները: 3. Շահերի խմբերի տեսակները: 4. Հայաստանի կուսակցական համակարգը:

Ուղղորդող հարցեր	
<p>1. Ի՞նչ նշանակություն ունեն կուսակցություններն ու շահերի խմբերը ժողովրդավարական հասարակարգում ընդհանրապես և մասնակցային ժողովրդավարության համար՝ մասնավորապես:</p> <p>2. Ինչպե՞ս են կապված կուսակցական համակարգը և քաղաքական վարչակարգը:</p> <p>3. Ինչպիսի՞ն է Հայաստանի կուսակցական համակարգը:</p> <p>4. Ինչո՞ւ է կարևոր կուսակցությունների ֆինանսավորման թափանցիկությունը:</p>	
Գործնական աշխատանք	Խաչվող հասկացություններ
<p>Ուսումնասիրություններ</p> <p>Ուսումնասիրել կուսակցությունների ու շահերի տարբեր խմբերի իրավական կարգավիճակը և գնահատել դրա արտացոլումն իրական կյանքում:</p> <p>Տարբեր երկրների օրինակով ցույց տալ կուսակցական համակարգի և քաղաքական վարչակարգի փոխկապվածությունը:</p>	<p>• Կառուցվածք և գործառույթ</p> <p>Կուսակցությունների և շահերի խմբերի նշանակությունը քաղաքացիների շահերի ու իրավունքների պաշտպանության գործում, նրանց ազդեցությունը հանրային քաղաքականության մշակման և իրականացման գործում</p> <p>• Օրինաչափություն</p> <p>Կուսակցական համակարգի տեսակի և պետական կառավարման ռեժիմի փոխկապվածությունը:</p>

<p>Դասակարգել 33 խորհրդարանական և գլխավոր արտախորհրդարանակա ն կուսակցությունները՝ ըստ տեսակների:</p>	
<p>Միջառարկայական կապերը թեմայում</p>	
<p>Հայոց և համաշխարհային պատմություն - Հասարակական շարժումներ: Լեզուներ և գրականություն - Համապատասխան տեքստի ուսումնասիրում:</p>	
<p>Հանրակրթական չափորոշիչ</p>	
<p>Մ16</p>	

<p>Թեմա 5. Միջազգային իրավունք</p>

Նպատակ
Ձևավորել միջազգային իրավունքի աղբյուրները տարբերակելու կարողություն:
Վերջնարդյունքը
<p>11.5.1 Ուսումնասիրի միջազգային իրավունքի աղբյուրները և սկզբունքները՝ հիմնավորելով սկզբունքների նշանակությունը պետությունների հարաբերությունների և համագործակցության տեսանկյունից:</p> <p>11.5.2 Բացատրի մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային, տարածաշրջանային գործառույթները և նշանակությունը՝ օգտագործելով տարբեր պատմական և ժամանակակից/առօրյա իրավիճակներ:</p> <p>11.5.3 Մեկնաբանի պետության (մասնավորապես՝ ՀՀ) դերը մարդու իրավունքների պաշտպանության մեջ՝ քննելով այն պետությունների կողմից ստորագրված և վավերացված փաստաթղթերի և դրանց արդյունքում առաջ եկած պարտավորությունների համատեքստում:</p> <p>11.5.4 Առանձնացնի միջազգային վեճերի տարբեր տեսակներ և համեմատի դրանց լուծման խաղաղ և ոչ խաղաղ մեթոդների ուժեղ և թույլ կողմերը:</p> <p>11.5.5 Դատողություններ անի, թե տեխնոլոգիական զարգացումն ինչպես է ազդել արդարադատության վրա միջազգային և տեղական մակարդակում:</p>
Թեմայի բովանդակություն
<ol style="list-style-type: none"> 1. Միջազգային իրավունքի աղբյուրները: 2. Միջազգային իրավունքի սկզբունքները: 3. Միջազգային իրավունքի պաշտպանության միջազգային, տարածաշրջանային և տեղական մեխանիզմներ: 4. Միջազգային վեճեր: 5. Ժողովուրդները՝ որպես միջազգային իրավունքի առաջնային սուբյեկտ:
Ուղղորդող հարցեր

1. Ինչո՞ւ է ստեղծվել միջազգային իրավունքը: Որո՞նք են միջազգային իրավունքի սուբյեկտները: Որո՞նք են միջազգային պայմանագրերը և դրանց տեսակները: Ի՞նչ է միջազգային սովորութային իրավունքը, որո՞նք են դրա բաղկացուցիչները:
2. Ո՞րն է պետության դերը միջազգային իրավունքի զարգացման գործընթացում, որոնք են նրա պարտավորությունները:
3. Ի՞նչ դեր ունեն մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային, տարածաշրջանային ու տեղական կառույցները: (Միջազգային կազմակերպությունների կառուցվածքը) (ՄԱԿ-ի, ՄԻԵԴ-ի և այլ կառույցների ազդեցությունը պետության վրա, որպես իրավունք ստեղծող և/կամ պաշտպանող կառույց):
4. Ո՞ր է միջազգային կազմակերպությունների դերը միջազգային վեճերի լուծման գործընթացում (ՄԱԿ-ի հիմնական գործունեության բնագավառները միջազգային վեճերի լուծման գործընթացում):

Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող հասկացություններ
<p>Ուսումնասիրել Հայաստանում մարդու իրավունքների իրավիճակը վերլուծող և ներկայացնող միջազգային համաթվերը, բարոմետրերը, զեկույցներն ու ամփոփագրերը: Վերլուծել ներքին օրենսդրության և գործելակերպի օրինակներ, որոնք խախտել կամ խախտում են միջազգային օրենսդրությամբ կամ կոնվենցիաներով պաշտպանված մարդու իրավունքները :</p> <p>Քննել, վերլուծել և եզրահանգումներ անել տարբեր իրավական դեպքերի ու խնդիրների վերաբերյալ՝ օգտագործելով և հղումներ տալով առաջնային և երկրորդային ռեսուրսներին, ճշտելով դրանց</p>	<p>• Կառուցվածք և գործառույթ</p> <p>Միջազգային իրավունքի աղբյուրներ, մարդու իրավունքների արդի հիմնախնդիրներն ու ՀՀ դերը միջազգային իրավունքի համատեքստում:</p>

<p>վստահելիության մակարդակը, բերելով փաստարկներ, ապացույցներ:</p>	
---	--

Միջառարկայական կապերը թեմայում

Չայոց և համաշխարհային պատմություն - իրավական ակտեր, պետության ձևեր ու մոդելներ:
Աշխարհագրություն - Բնակչություն, տնտեսություն, պետություն, իրավական նորմեր:

Չանրակրթական չափորոշիչ

Մ18, Մ21, Մ35, Մ38

Թեմա 6. Միջազգային հարաբերություններ և արտաքին քաղաքականություն

Նպատակ

Ձևավորել միջազգային համակարգի կառուցվածքը և դրա հիմնական մասնակիցների փոխազդեցության ձևերը մեկնաբանելու կարողություն:
 Ներկայացնել միջազգային հարաբերություններում մեծ, միջին և փոքր պետությունների արտաքին քաղաքականության հատկանիշները:

Վերջնարդյունք	
<p>11.6.1 Նկարագրի միջազգային համակարգի կառուցվածքը, դատողություններ անի միջազգային իրավանորմերի և կազմակերպությունների նշանակության վերաբերյալ:</p> <p>11.6.2 Թվարկի Հայաստանի արտաքին քաղաքականության նպատակներն ու հիմնական սկզբունքները, մեկնաբանի գլխավոր գործընկերների հետ հարաբերությունների նշանակությունը Հայաստանի զարգացման համար:</p>	
Թեմայի բովանդակություն	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Միջազգային համակարգ և աշխարհակարգ: 2. Միջազգային կազմակերպություններ, շարժումներ և միջազգային ինտեգրում: 3. Մեծ, միջին և փոքր պետությունները միջազգային համակարգում: 4. Արտաքին քաղաքականություն և դիվանագիտություն: 5. Հայաստանի արտաքին քաղաքականության նպատակներն ու հիմնական սկզբունքները: 	
Ուղղորդող հարցեր	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Ո՞րն է պետությունների, միջազգային կազմակերպությունների և շարժումների նշանակությունը միջազգային համակարգում: 2. Ինչպե՞ս է բնորոշվում ժամանակակից աշխարհակարգը: Ինչո՞ւ: 3. Ինչո՞վ են տարբերվում մեծ, միջին և փոքր պետությունների միջազգային կշիռները: 4. Ինչո՞վ են տարբերվում արտաքին քաղաքականությունը և դիվանագիտությունը: 	
Գործնական աշխատանք	Խաչվող հասկացություններ
Աղյուսակի միջոցով վեր հանել 1. աշխարհակարգի, 2. միջազգային կազմակերպությունների տեսակների և 3. մեծ, միջին	<ul style="list-style-type: none"> • Համակարգ <p>Միջազգային հարաբերությունները՝ որպես դրա մասնակիցների փոխհարաբերությունները կարգավորող համակարգ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Կառուցվածք և գործառույթ

<p> ու փոքր պետությունների արտաքին քաղաքականության ընդհանրություններն ու տարբերությունները: </p> <p> Գործնական օրինակների միջոցով ցույց տալ արտաքին քաղաքականության տարրերի նշանակությունն անձի և հասարակության կյանքում: </p>	<p> Միջազգային համակարգի հիմնական բաղադրիչներակատարները, պետությունների ու դրանց խմբավորումների, միջազգային կազմակերպությունների և շարժումների դերը միջազգային համակարգում: </p> <ul style="list-style-type: none"> Չամաշխարհայնացում (գլոբալիզացիա) և կայուն զարգացում <p> Չամաշխարհայնացման ազդեցությունը միջազգային համակարգի վրա, գլոբալ հիմնախնդիրներ և գլոբալ մարտահրավերներ: </p>
<p>Միջառարկայական կապերը թեմայում</p>	
<p> Չայոց և համաշխարհային պատմություն - Պետություն-պետություն համագործակցությունը: </p> <p> Երկրաչափություն - Չափումներ, հաշվարկներ, մոդելների ստեղծում: </p>	
<p>Չանրակրթական չափորոշիչ</p>	
<p>Մ16</p>	